

Розділ 1. Теорія держави і права

T.I. ТАРАХОНИЧ. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАВОТВОРЧІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Охарактеризовано підходи до розуміння таких важливих категорій юридичної науки як правове регулювання та правотворчість, на загальнотеоретичному рівні виокремлено критерії розмежування правового регулювання та правотворчості.

Ключові слова: *правове регулювання, правотворчість, засоби правового регулювання, правовий вплив.*

Охарактеризованы подходы к пониманию таких значимых категорий юридической науки, как правовое регулирование и правотворчество, на общетеоретическом уровне выделены критерии разграничения правового регулирования и правотворчества.

Ключевые слова: *правовое регулирование, правотворчество, средства правового регулирования, правовое влияние.*

The article reveals main features of the existing approaches to understanding of such an important categories of the legal science, such as legal regulation and law-making, as well as provides the criteria for differentiation of legal regulation and law-making on general theoretical level.

Key words: *legal regulation, law-making, instruments of legal regulation, legal influence.*

Процеси глобалізації та диференціації в сучасному світі вплинули на історично сформовані державно-правові інститути та правову систему в цілому. В умовах сучасного розвитку суспільства та держави, особливе місце належить юридичній науці, яка повинна мати розвинутий та систематизований понятійно-категорійний апарат. Формування правових понять повинно здійснюватись шляхом формалізації знань в сфері державно-правових явищ. Даний процес знаходить свій вияв у відстороненні, абстрагуванні від несуттєвих нетипових властивостей даних явищ; у виявленні закономірностей розвитку, незмінної їх повторюваності (алгоритм) та встановленні найбільш суттєвих та загальних (типових) ознак, притаманних всьому класу (виду, типу) цих явищ¹. Важливе місце в даному аспекті належить процесу правотворчості та правового регулювання, які повинні враховувати зазначені особливості та вдосконалювати традиційні механізми свого впливу на суспільні відносини в конкретних історичних умовах.

Окремі аспекти щодо правового регулювання та його співвідношення з такою категорією як правотворчість досліджувались у радянській та пострадянській науковій літературі, про що свідчать праці: С.С. Алексєєва, В.Д. Бабкіна, С.В. Бобровник, Є.В. Бурлая, А.М. Вітченко, В.М. Горшеньова, С.Д. Гусарева, Д.А. Керімова, М.І. Козюбри, Л.А. Луць, М.І. Матузова, О.М. Мельник, В.С. Нерсисянца, Н.М. Оніщенко, Е. М. Пенькова, П.М. Рабіновича, О.Д. Тихомірова, Н.Н. Тарасова, В.Д. Сорокіна, В.М. Сирих, В.М. Селіванова, О.І. Ющика тощо.

Метою даної статті є отримання об'єктивних знань щодо співвідношення категорій «правове регулювання» та «правотворчість».

На нашу думку, аналіз співвідношення даних категорій потрібно здійснювати через підходи до визначення цих понять.

В юридичній літературі відсутнє єдине розуміння категорії «правове регулю-

© ТАРАХОНИЧ Тетяна Іванівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

вання». Зважаючи на принцип наступності в аналізі правових категорій, спробуємо узагальнити існуючі точки зору щодо категорії «правове регулювання», та виокремити основні підходи щодо її розуміння. Більшість науковців схилиються до думки, що правове регулювання – це вплив права на суспільні відносини, який здійснюється через можливість використання відповідної системи засобів, які мають юридичний характер та забезпечують упорядкування суспільних відносин. Так, С.С. Алексєєв аналізуючи категорію «правове регулювання» підкреслює, що це здійснюваний за допомогою правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативний, нормативно-організований вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку у відповідності до вимог економічного базису, суспільних потреб даного соціального устрою². П.М. Рабінович під правовим регулюванням розуміє здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення охорони і розвитку³. А.В. Малько, розглядаючи правове регулювання як одну із форм впливу права на суспільні відносини, зазначає, що це здійснюваний за допомогою всієї системи юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування⁴. Дану точку зору поділяє Р.К. Русінов, який під правовим регулюванням розуміє цілеспрямований вплив на поведінку суб'єктів та суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів⁵. В.І. Червонюк підкреслює, що правове регулювання – це здійснюване державою за допомогою права та сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона та розвиток⁶. О.Ф. Скакун зауважує, що правове регулювання – це здійснюване громадянським суспільством і державою за допомогою усієї сукупності юридичних засобів упорядкування суспільних відносин, їх закріплення, охорона, захист і розвиток⁷.

Поняття «правове регулювання» відображає динаміку права, його силу та енергію, спрямовану на досягнення правового результату, вирішення тих життєвих ситуацій, які вимагають впливу права; воно здійснюється за допомогою системи засобів, які утворюють не просто комплекси, багатоеlementні утворення, а послідовно з'єднані ланцюги певної структури, що знаходиться у динаміці⁸. У цьому контексті цікавою є думка Ю.С. Шемшученко та С.В. Бобровник, які вважають, що правове регулювання – це один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства та держави⁹.

Викладене дозволяє стверджувати, що розуміння правового регулювання як впливу права на суспільні відносини, який здійснюється через можливість використання відповідної системи засобів, дозволяє розглянути правотворчість як процес, який передє правовому регулюванню.

Своєрідну точку зору щодо розуміння даної категорії має Т.Н. Радько, підкреслюючи, що правове регулювання – це регламентація суспільних відносин через загальнообов'язкові правила поведінки та засновані на них приписи індивідуального характеру, забезпечені в необхідних випадках державним примусом¹⁰.

Деякі науковці термін «регулювання» відносять лише до права як системи норм та деяких інших специфічних правових засобів (правовідносин, актів реалізації норм права). Вони не погоджуються з існуючим розумінням регулювання суспільних відносин як жорсткого і владного їх нормування державою, законом, оскільки, на їх думку, категорія «регулювання» не є тотожною примусу, жорсткому і владному припису. Норма права встановлює лише модель відносин,

в якій суспільні інтереси повинні співвідноситись з інтересами членів суспільства, причому право широко використовує такі засоби впливу на поведінку людей як стимулювання, заохочення, надання прав тощо¹¹. С.А. Комаров розглядає правове регулювання суспільних відносин лише як одну із форм впливу права на суспільні відносини, впливу за допомогою специфічних правових засобів: норм права, правовідносин, актів реалізації¹².

Поряд із традиційним підходом до розуміння правового регулювання як системи засобів, які здійснюють регулятивний вплив на суспільні відносини, в юридичній літературі правове регулювання розглядається також як спрямовуюча і закріплююча діяльність держави в особі її уповноважених органів і посадових осіб, а також суспільства, яка здійснюється в процесі підготовки і прийняття, зміни і відміни правових норм, наступної їх реалізації в конкретних суспільних відносинах, а також застосування заходів державного примусу до правопорушників з метою встановлення і підтримки стабільного та ефективного правопорядку з метою забезпечення збереження та стабільного оптимального розвитку суспільства та особи¹³. Узагальнюючи даний підхід, В.М. Сирих, підкреслює, що правове регулювання – це єдність трьох взаємопов'язаних компонентів: правотворчості, правореалізації та застосування юридичної відповідальності¹⁴. В даному контексті правотворчість розглядається як один із компонентів правового регулювання.

Своєрідний підхід до визначення правового регулювання висловлювала Н.Л. Гранат, яка зазначала, що правове регулювання – це частина (аспект) дії права, яка характеризує спеціально-юридичний (не інформативний та ціннісно-мотиваційний) вплив права на поведінку та діяльність його адресатів, але безпосередньо з ним ще не пов'язана¹⁵.

Ряд науковців розглядають правове регулювання через правовий вплив, підкреслюючи, що це процес, який передбачає безпосередній правовий вплив на юридично значимі суспільні відносини¹⁶.

Не ставлячи перед собою завдання аналізувати весь спектр думок і підходів, зазначимо лише, що поняття правове регулювання є складним та багатограним, його можна характеризувати як загальнотеоретичне, так і міжгалузеве поняття. Викладене дозволяє підкреслити, що правове регулювання – це насамперед комплексна наукова категорія, яка характеризується як правовий вплив на суспільні відносини, що здійснюється через систему юридичних засобів, способів, форм та методів з метою приведення їх у відповідність з потребами суспільства, забезпечення у ньому порядку та стабільності.

Важливим аспектом дослідження зазначеної проблеми є визначення співвідношення між поняттями «правове регулювання» та «правотворчість».

Звернемо увагу на розуміння категорії «правотворчість» юридичній літературі.

Ряд науковців під правотворчістю розуміють легалізовану, організаційно, юридично урегульовану систему державних та недержавних структур, яка на підставі досягнень науки і потреб практики системно готує проекти відповідних джерел права¹⁷. На думку В.І. Червонюка, правотворчість – це спеціалізована діяльність компетентних органів держави (чи інших уповноважених законом органів та осіб) по виданню нормативних правових актів¹⁸. Він підкреслює, що це форма діяльності держави, спрямована на видання, зміну чи відміну правових норм, а в необхідних випадках на здійснення їх систематизації. Саме в нормі пра-

ва закріплюються ті інтереси, які є результатом узагальнення індивідуальних інтересів суб'єктів.

Своєрідну точку зору щодо розуміння правотворчості висловлює С.С. Алексєєв, підкреслюючи, що правотворчість – це об'єктивно обумовлена, та що завершує процес формування права державна діяльність, в результаті якої воля пануючого класу набуває характеру закону, юридичних норм¹⁹. Вчений зазначає, що правотворчість є певною формою діяльності органів держави, яка здійснюється коли сформувалися відповідні потреби в суспільстві та знайшли своє відображення в певних інтересах.

Поділяючи дану точку зору, М.Г. Матузов., О.В. Малько підкреслюють, що правотворчість – це діяльність насамперед державних органів по прийняттю, зміні та відміні юридичних норм. Серед суб'єктів правотворчості поряд з державними органами, вони виокремлюють недержавні структури, (органи місцевого самоуправління, профспілки і т. д.), наділені відповідними повноваженнями, а також громадян при прийнятті законів на референдумах. Науковці розглядають правотворчість як завершальний етап правоутворення, який включає природно-історичний процес формування права, в межах якого відбувається аналіз та оцінка правової дійсності, формування поглядів та концепцій щодо здійснення правового регулювання, а також розробка та прийняття нормативних приписів²⁰.

А.В. Васильєв під правотворчістю розуміє спеціальну діяльність державних та інших органів по створенню норм права у формі різних нормативно – правових актів. Він підкреслює, що правотворчість має об'єктивну та суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона полягає в тому, що в процесі правотворчості забезпечується впорядкування суспільних відносин, що виникають та існують незалежно від наявності чи відсутності права. Суб'єктивна сторона передбачає вираз та закріплення в праві певних інтересів, а також чітке, правильне формулювання тексту нормативно-правового акту²¹.

М.Ю. Осіпов підкреслює, що сутність правотворчості знаходить свій вияв у створенні, зміні чи відміні правових норм (функціональна сторона) та являє собою діяльність держави та уповноважених суб'єктів (онтологічна сторона)²².

Сьогодні юридичної науки вимагає загальнотеоретичного аналізу критеріїв розмежування правового регулювання та правотворчості.

Одним із таких критеріїв є підходи, які мають місце в юридичній науці щодо праворозуміння.

У сучасній науці сформувалися та співіснують різноманітні концепції та типи праворозуміння, які відображають специфіку різноманітних форм суспільної свідомості та здійснюють свій вплив і на розуміння категорій «правове регулювання», «правотворчість», їх сутність, зміст, ознаки та місце в системі наукових категорій. Враховуючи, що праворозуміння категорія інтегративна, вона виступає базисною основою для різноманітних правових конструкцій, загалом, та правового регулювання, правотворчості, зокрема. Але право в цілому не є простою сукупністю правових явищ, його розуміння не зводиться до простих форм його буття, а являє собою певну внутрішню зв'язану та закономірно обумовлену їх систему²³.

Слід підкреслити, що через розуміння права, як юридичної абстракції, виявивши найбільш загальні його властивості, які є достатніми для розуміння його сутності, виникає можливість пізнати конкретні правові явища, наприклад, зміст категорій «норма права, як одного із засобів правового регулювання, її місце в

механізмі правового регулювання, взаємодію з іншими нормами права. Пізнавши більш глибоко сутність права, виникає можливість пізнати і регулятивні можливості норми права, її здатність впорядковувати суспільні відносини. Як уже зазначалося, серед теоретиків права найбільш поширеною є точка зору, що правове регулювання – це сукупність засобів регулятивного впливу на суспільні відносини, серед яких важливе місце належить нормі права. Даний підхід до розуміння правового регулювання відповідає позитивістському трактуванню права.

Розглядаючи правотворчість як державну діяльність, яка завершує процес формування права, створення правових норм, їх вдосконалення, зміну чи відміну, слід підкреслити, що розуміння правотворчості в даному контексті також відповідає позитивістському трактуванню права, який розглядає право як результат діяльності держави, її органів, зводить його сутність та зміст до закону.

Слід зазначити, що правове регулювання в деякій мірі пов'язане і з природно-правовими концепціями права, які розглядають феномен права з точки зору його ціннісного аспекту, наскільки повно його норми, які є засобами регулятивного впливу, відображають в своєму змісті права і свободи людини і громадянина, охороняють та забезпечують їх виконання, визначають як право реально існує та діє.

Природно-правова та позитивно-правова школи праворозуміння в своїх доктринах використовують різні принципи: ціннісно-орієнтаційний чи раціонально-конструктивний, етичний чи розумовий²⁴. Зазначені принципи, які є характерними для цих шкіл праворозуміння, знаходять своє відображення в процесі правотворчості чи правового регулювання.

Сучасне розуміння поняття права не повинне вести як до заперечення нормативного характеру права, так і до розуміння його лише як юридичного аспекту права або закону – однієї із форм цього аспекту. Розуміння права не має підстав до жорсткого протиставлення закону і права. Навпаки, воно вимагає визначення закону в правовому вимірі²⁵.

Даному завданню відповідає інтегративний підхід до права, як один із способів теоретичного пізнання та практичного освоєння соціально-правової дійсності, який дозволяє зібрати та об'єднати на загальній основі всі компоненти права – ідеї, норми, відносини (дії), відобразити тим самим природно-правову природу права, його нормативність, обов'язковість, діяльнісний характер. З точки зору інтегративного підходу, право є правовою ідеєю, що знаходить відображення в нормі (законі) і фактичних правовірних діях – правовому порядку²⁶.

Правове регулювання також тісним чином пов'язане з інтегративною теорією права, оскільки поряд із розумінням правового регулювання як сукупності засобів, які здійснюють вплив на суспільні відносини, ряд науковців розглядають правове регулювання як вплив держави на поведінку учасників суспільних відносин з метою підкорити поведінку окремих суб'єктів встановленому в суспільстві правопорядку²⁷.

Поряд із зазначеними школами праворозуміння існують і інші школи, які в тій чи іншій мірі впливають на розуміння таких важливих категорій юридичної науки як правове регулювання та правотворчість.

Другим критерієм який розмежовує правове регулювання та правотворчість є предмет правового регулювання та правотворчості.

Поняття предмета правового регулювання охоплює ті правові за своєю природою суспільні відносини, учасники яких можуть бути наділені суб'єктивними

правами та юридичними обов'язками, тобто бути суб'єктами конкретних правовідносин. Предмет правового регулювання являє собою закріплену (відображену, виражену, сформульовану) нормами права суттєву, сформовану, стабільну та постійну структуру людської діяльності, її окремих видів з метою її консервації та охорони (захисту) від порушень, а також подальшого розвитку²⁸. Ряд науковців, підкреслюючи, що поняття предмета правового регулювання охоплює різні види суспільних відносин, дії індивідів, колективів людей, які об'єктивно можуть бути врегульовані правом і в даних умовах вимагають юридичного впливу, зазначають, що не всі дії, відносини соціальних суб'єктів можуть бути об'єктом правового впливу, а лише та їх частина, яка має нормативний характер, тобто вони є типовими для даних умов, повторюються, відрізняються масовим (потенційним чи реальним) проявом, піддаються державно-правовому контролю, можуть бути формалізовані тощо²⁹.

Предметом правотворчості є акти правотворчості, що знаходять вираз в нормативно-правовому акті, нормативному договорі чи судовому прецеденті³⁰.

Наступним критерієм співвідношення правового регулювання та правотворчості є їх функції.

Враховуючи, що функції права – це соціальне призначення права, напрямки правового впливу на суспільні відносини³¹, слід зазначити, що правове регулювання тісним чином пов'язані з функціями права, що дає можливість виокремити регулятивну та охоронну функції правового регулювання.

В. Косович підкреслює, що для правового регулювання характерними є функції об'єктивного юридичного права та виокремлює регулятивно статичні функції правового регулювання (закріплювальна, витіснювальна, стимулювальна, обмежувальна, регламентуюча тощо)³².

Своєрідні функції виконує і правотворчість. Правотворчість є спеціалізованою діяльністю компетентних органів, яка завершує процес формування права та спрямована на створення правових норм, в яких знаходить відображення загальні потреби та інтереси, в юридичній літературі виокремлюють певні функції правотворчості. Серед них слід зазначити: формування нових правових норм, внесення змін до діючого законодавства шляхом систематизації, відміна застарілих норм права³³.

Наступним критерієм зіставлення правового регулювання та правотворчості є їх принципи.

В юридичній літературі до загальних принципів правового регулювання відносять: принцип свободи, формальної рівності учасників відносин, що регулюються, єдність та диференціація правового регулювання, справедливості³⁴. В.М. Сирих виокремлює групи принципів, які характерні для тієї чи іншої стадії правового регулювання, а саме: правоутворюючі – принципи науковості, демократизму, справедливості, гуманізму, законності, системності; правоорганізуючі – федералізм, законність, системність; правореалізуючі – справедливості, гуманізму, законності, обґрунтованості, системності, гласності тощо³⁵.

До принципів правотворчості В.І. Червонюк відносить принцип гуманізму, демократизму, законності, науковості, компетентності, ресурсної та іншої забезпеченості правотворчого процесу³⁶. Дану систему принципів М.Г. Матузов, О.В. Малько доповнюють принципами гласності та оперативності³⁷, В.М. Сирих принципом системності³⁸.

Серед критеріїв співвідношення правового регулювання та правотворчості

можна виокремити їх елементну будову.

В юридичній літературі до елементів правового регулювання відносять: об'єкт та предмет правового регулювання, способи правового регулювання метод правового регулювання, цілі правового регулювання, механізм правового регулювання, принципи правового регулювання. Правотворчість окрім зазначених елементів, включає суб'єктів правотворчості, в тому числі правотворчої ініціативи. Також зазначається, що суб'єктів правового регулювання не існує, оскільки в науковій літературі є загальне поняття суб'єкт права³⁹.

Наведені положення дають змогу узагальнити, що правове регулювання та правотворчість – явища правової дійсності, які є системними, складними, багатогаспектними категоріями, вони утворюють самостійні понятійні ряди, активно взаємодіють та обумовлюють один одного.

1. *Панов Н.И.* Методологические аспекты формирования понятийного аппарата юридической науки // Правоведение. – 2006. – № 4. 2. *Алексеев С.С.* Общая теория права: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – С. 211. 3. *Рабинович П.М.* Основы общей теории государства и права. – К., 1995. – С.151. 4. *Малько А.В.* Стимулы и ограничения в праве. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 2004. – С. 26–27. 5. *Теория государства и права* / Под ред. В.М. Корельского, В.Д. Перевалова. – М.: Норма-Инфа, 1998. – С. 257. 6. *Червонюк В.И.* Теория государства и права: Учебник. – М.: Инфа-М, 2006. – С. 308. 7. *Скакун О.Ф.* Теория государства и права: Підручник. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – С. 251. 8. *Алексеев С.С.* Восхождение к праву. Поиски и решения. – М.: Изд-во НОРМА, 2001. – С. 317. 9. *Шемшученко Ю.С., Бобровник С.В.* Правове регулювання // Юридична енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. – Т.5. – С. 40 – 41. 10. *Радько Т.Н.* Теория государства и права: учеб. – 2-е изд. – М.: Проспект, 2009. – С. 472. 11. *Общая теория государства и права.* Академический курс в трех томах /Отв. ред. М.Н. Марченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – Т. 3: Государство, право, общество. – С. 95. 12. *Комаров С.А.* Общая теория государства и права: Учебник. 7-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – С. 414. 13. *Проблемы теории государства и права: Учебник* / Под ред. В.М. Сырых. – М.: Эксмо, 2008. – С. 194. 14. *Сырых В.М.* Логические основания общей теории права. Т. 1. Элементный состав. – 2-е изд. стер. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – С. 150. 15. *Теория государства и права: учебник* / Под ред. В.Я. Кикотя, В.В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИД «Форум»: ИНФА-М, 2008. – С. 282. 16. *Теория государства и права: Учебник* / Под ред. Р.А. Ромашева. – СПб.: Изд-во Р.Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 385. 17. *Дробязко С.Г., Козлов В.С.* Общая теория права: Учеб. пособие для вузов. – М.: Амалфея, 2005. – С. 227. 18. *Червонюк В.И.* Теория государства и права: Учебное пособие. – М.: ИНФА-М, 2003. – С. 163. 19. *Алексеев С.С.* Общая теория права: учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – С. 226. 20. *Матузов Н.И., Малько А.В.* Теория государства и права: Учебник. – 3-е изд. – М.: Издательство «Дело» АНХ, 2009. – С. 292. 21. *Васильев А.В.* Теория государства и права : курс лекций. – М.: Флинта: МПСИ, 2006. – С. 81. 22. *Оситов М.Ю.* О соотношении правового регулирования и правотворчества // Правоведение. – № 3. – 2009. – С. 35–36. 23. *Керимов Д.А.* Методология права: предмет, функции, проблемы философии права. – 4-е изд. – М.: Изд-во СГУ, 2008. – С. 157. 24. *Бурлай С.В.* Дуализм «природного» та «позитивного» в праві як філософська проблема // Проблеми філософії права. – Т.1. – 2003. – С. 83–85. 25. *Селіванов В.М.* Неготожність права і закону (методологічний аспект) // Право України. – 2005. – № 5. – С. 7- 8. 26. *Червонюк В.И.* Теория государства и права: Учеб. пособ. – М.: ИНФА – М, 2003. – С. 83. 27. *Горшенев В.М.* Способы и организационные формы правового регулирования. – М., 1972. – С. 19 – 21. 28. *Сильченко Н.В.* Проблемы предмета правового регулирования // Государство и право. – 2004. – № 12. – С. 62. 29. *Теория государства и права: ученик* / Под ред. В.Я. Кикотя, В.В.

Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – С. 285. **30.** Осипов М.Ю. О соотношении правового регулирования и правотворчества // Правоведение. – № 3. – 2009. – С. 39. **31.** Теория государства и права: учебник / под ред. В.Я. Кикотя, В.В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – С. 293. **32.** Косович В. Правовий вплив і правове регулювання: критерії розмежування // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – 2008. – Вип. 46. – С. 23. **33.** Червонюк В.И. Теория государства и права: Учеб. пособ. – М.: ИНФА-М, 2003. – С. 163. **34.** Осипов М.Ю. О соотношении правового регулирования и правотворчества // Правоведение. – № 3. – 2009. – С. 39. **35.** Проблемы теории государства и права: учебник / Под ред. В.М. Сырых. – М.: Эксмо, 2008. – С. 204. **36.** Червонюк В.И. Теория государства и права: Учебник. – М.: ИНФА – М, 2006. – С. 380 – 383. **37.** Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права. : Учебник. – М.: Юрист, 2001. – С. 299. **38.** Сырых В.М. Теория государства и права: Учебник для вузов. – 3-е изд., перераб., и доп. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2007. – С. 188-190. **39.** Осипов М.Ю. О соотношении правового регулирования и правотворчества // Правоведение. – № 3. – 2009. – С. 38.